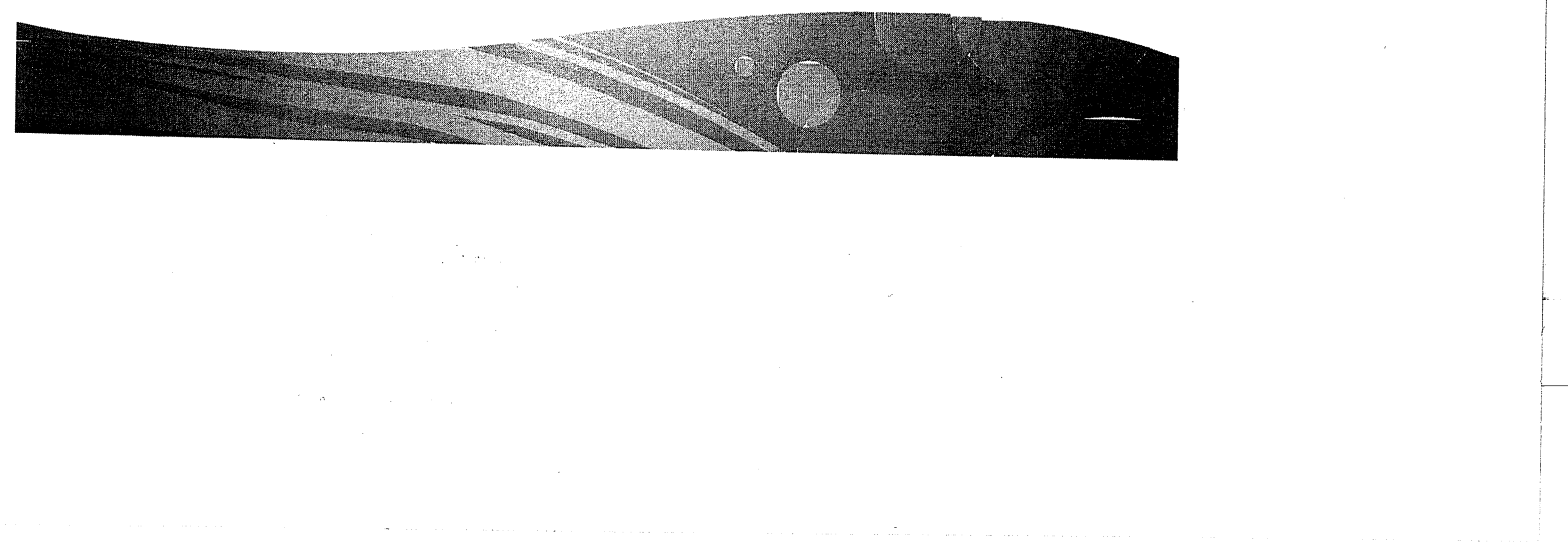

**FİLOLOJİ ALANINDA
ARAŞTIRMA VE
DEĞERLENDİRMELER**

 **GECE
AKADEMİ**

Kitap Adı : Filoloji Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler
İmtiyaz Sahibi : Gece Kitaplığı
Genel Yayın Yönetmeni : Doç. Dr. Atilla ATİK
Kapak&İç Tasarım : Melek ZORLUSOY
Sosyal Medya : Arzu ÇUHACIOĞLU
Yayına Hazırlama : Gece Akademi Dizgi Birimi
Yayıncı Sertifika No : 15476
Matbaa Sertifika No : 34559
ISBN : 978-605-7631-50-3

Editör (ler)
Prof. Dr. Dursun KÖSE

The right to publish this book belongs to Gece Kitaplığı. Citation can not be shown without the source, reproduced in any way without permission. Gece Akademi is a subsidiary of Gece Kitaplığı.

Bu kitabın yayın hakkı Gece Kitaplığı'na aittir. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz. Gece Akademi, Gece Kitaplığı'nın yan kuruluşudur.

Birinci Basım/First Edition ©Mart 2019/Ankara/TURKEY ©copyright

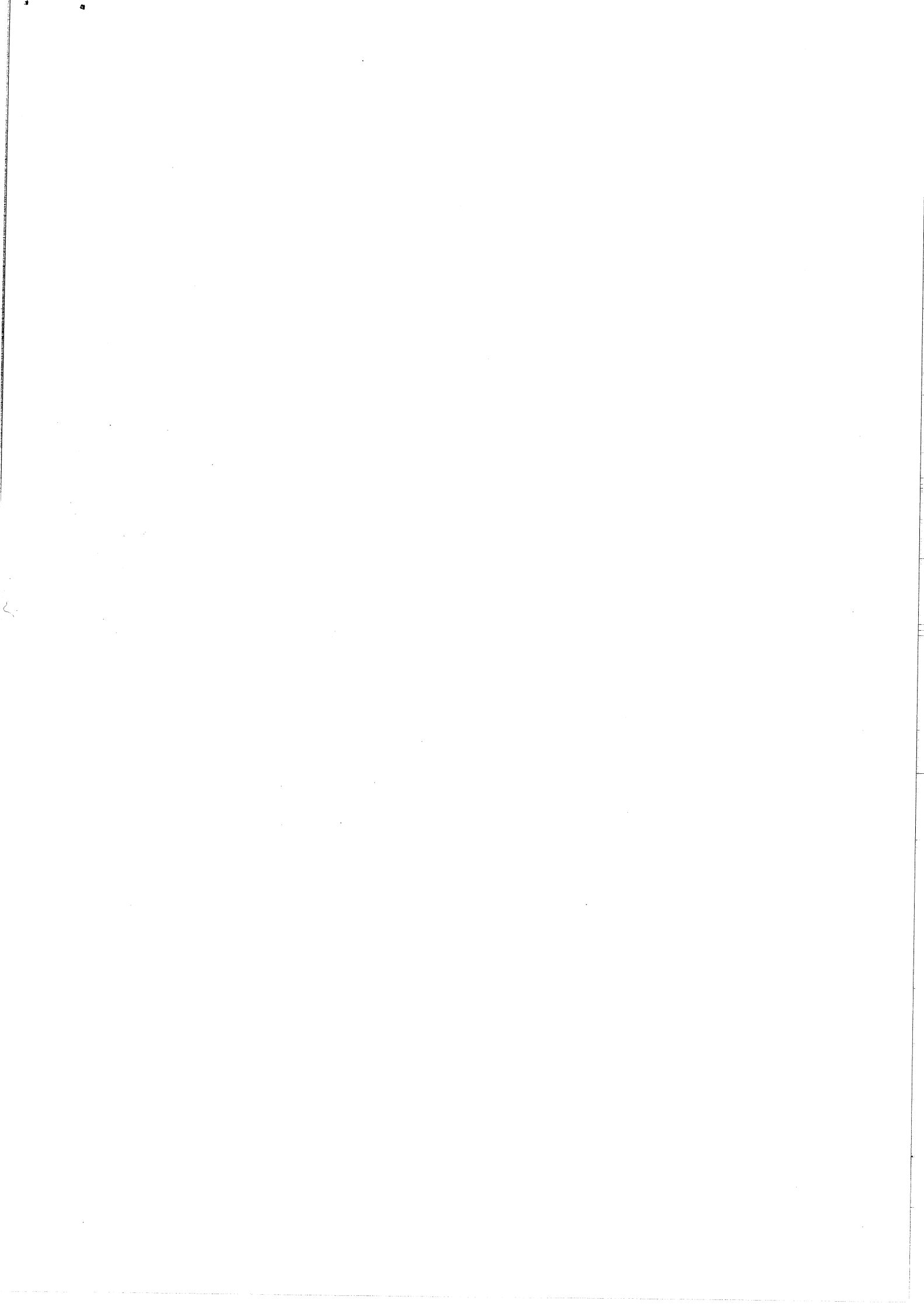
Gece Publishing
ABD Adres/ USA Address: 387 Park Avenue South, 5th Floor, New York, 10016, USA
Telefon/Phone: +1 347 355 10 70

Gece Akademi
Türkiye Adres/Turkey Address: Kocatepe Mah. Mithatpaşa Cad. 44/C Çankaya, Ankara, TR
Telefon/Phone: +90 312 431 34 84 - +90 555 888 24 26

web: www.gecekitapligi.com — www.gecekitap.com
e-mail: geceakademi@gmail.com

İÇİNDEKİLER

- CHAPTER 1:** XIX. YY. Azerbaycan Şairi Kasimbey Zakir'in "Vilayetin Mağşuşluğu Hakkında"
Adlı Satiresi Üzerine
İLKİN GULUSOY 5
- CHAPTER 2:** Harezmi Türkçesinde Askerî Terimler Üzerine
YILMAZ AKDEMİR21
- CHAPTER 3:** Kayser Eminpûr'un Şiirlerinde Çocuk, Çocukluk ve Tabiat
MUSA BALCI47
- CHAPTER 4:** William Trevor'un Romanlarında İngiliz-İrlandalı Protestan Kimlik Sorunsalı
İSMAİL AVCU63
- CHAPTER 5:** Arap Edebiyatında Hapis Edebiyatı
ABDUSSAMED YEŞİLDAG77

**XIX. Y.Y. Azerbaycan Şairi
Kasimbey Zakir'ın
"Vilayetin Mağşuşluğu
Hakkında" Adlı Satiresi Üzerine**

İlkin GULUSOY¹

**CHAPTER
1**

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

GİRİŞ

XIX. yüzyılın başlarından itibaren sosyal ve siyasal hayattaki değişiklikler, Azerbaycan'ın kuzey kısmının Rusya tarafından işgali sadece ülkenin medeni hayatını değil, aynı zamanda edebi fikrin gelişimini de olumlu şekilde etkiler. Şöyle ki Azerbaycan aydınlarının da Batı ve Avrupa'ya ilgisi artmağa başlar ve böylelikle edebiyatın da konu açısından alanı büyür ve yeni edebi şekil ve türler oluşmağa başlar. XIX. y.y. Azerbaycan edebiyatı içerik, ideya-estetik yönü ve özellikleri, gelişim yolu, edebi tür ve şekil tipolojisi, üslup ve edebi dil açısından genel olarak iki aşamaya ayrılır: yüzyılın I. dönemindeki edebiyat ve yüzyılın II. dönemindeki edebiyat. "XIX. yüzyılın I. döneminde Azerbaycan edebiyatında her şeyden önce hem zengin çok asırlık klasik Azerbaycan, Yakın ve Orta Doğu şiiri, hem de sözlü halk şiiri gelenekleri devam ettirilmiş ve geliştirilmiş, milli edebiyatımızın her iki alanında değerli eserler yazılarak önemli başarılar elde edilmiştir." (Azerbaycan Edebiyatı Tarihi, 2011: 6).

Zaman Askerli bu dönemi şöyle özetlemektedir: "XIX. y.y. edebiyatı, önceki ve sonraki dönemlerin edebiyatından sadece fikir ve içerik çeşitliliğine göre değil, aynı zamanda hayati edebi şekilde yansıtmanın şekil ve usullarına, yöntemine, üslupsal özelliklerine, bütünlükte ideolojik-estetik sistemine, şiiriyetine göre farklılık gösterir. Klasik edebi türler (gazel, kaside, rubai, muhammes) bu dönemde büyük gelişme sürecinden geçer, edebi dil, önceki dönemlerden farklı yeni bir gelişim mecrasına girer. Nesir, dram üslupları, gazetecilik oluşur." (Askerli, 2005: 5).

XIX. yüzyılın I. çeyreğinde Azerbaycan'ın Rusya tarafından işgal edilmesi ile ülkede çar bürokrasi yönetim sisteminin oluşturulması bazı sıkıntıların ortaya çıkmasına neden olur. Ülkenin, halkın açgözlü, cahil, üçkağıtçı çar memurlarına havale edilmesi ile Azerbaycan vilayetlerinde kanunsuzluk, yolsuzluk, bürokrasi engelleri başlar. Hatta bu duruma tanıklık eden Çar Rusyası Yüksek Denetleme Kurulu temsilcileri Kutaysov ve Meçnikov da denetleme esnasında rahatsızlıklarını şöyle ifade ederler: "...Müselman eyaletlerinin yönetilmesine göz attığımızda başkanların sapkınlığından, özellikle, halkın çektiği eziyetlerden dahşete gelmemek elde değil. Burada insan liyaketi ayaklar altına atılmıştır, her türlü adalet unutulmuştur, kanun sadece esaret unsuru olmuştur, daire başkanları, kaymakamlar, emniyet müdürleri ve diğer vazifeli şahısların faaliyetinde önemli etken açgözlülük ve çekilmez başlı başmalıktan ibarettir." (AT, 1964: 82).

Gerçekten de yeni yönetim sisteminin getirmiş olduğu bürokrasi sonucunda ülkede karşıdurumlar sert bir şekil alır, toplum arasında yeni sisteme, çar hakimlerine, yerli memur ve beylere¹ karşı kızgınlık, nefret ve itirazlar artar, ülkenin birkaç yerinde isyanlar olur. Bu durum Azerbaycan edebiyatını da etkiler ve eleştirel eğilimlerin gelişimine katkı sağlar.

XIX. yüzyılın I. döneminde Azerbaycan edebiyatında satirik şiir akımının şekillenmesi bu dönemin şairlerinden Bababey Şakir, Mirze Bakış Nadim ve Kasımbey Zakir'in adları ile ilgilidir. Bu şairlerin satirik şiirlerine Azerbaycan sosyal-siyasal hayatının bazı karakteristik özellikleri yansımış, dönem sert şekilde eleştirilmiştir. Onlar eserlerinde çar hakim ve memurlarının adaletsizliğini ve yasadışı davranışlarını, beylerin zulmünü, din adamlarının ikiyüzlülüğünü eleştirerek itirazda bulunmuşlar. Bu dönemde satirik şiir bir bütün halinde Azerbaycan milli edebiyatının gerçekliklerle, ülkenin güncel sosyal sorunları ile, halkın çıkarları ile ilişkinin artmasına, edebiyatta eleştirel-gerçekçi geleneklerin güçlenmesine büyük katkı sağlamıştır. Böylelikle, kökleri çok eski dönemlere kadar uzanan, hem klasik Azerbaycan edebiyatında hem de Azerbaycan folkloründe gerçekliğe eleştirel yaklaşım ile, feodal toplumunun sosyal çelişkilerinin eleştirel yolla betimlenmesi ile dikkat çeken satire, yalnız XIX. yüzyılın 30-50. yıllarında çok yaygınlaşır, bağımsız bir akım gibi şekillenmeye ve edebi süreçte önemli yer edinmeye başlar.

¹ Beğliğin başında olan kimse

1. KASIMBEY ZAKİR'İN HAYATI.

Kasimbey Zakir XIX. y.y. Azerbaycan edebiyatının en ünlü temsilcilerinden olup, ince ruhlu şair, dönemin sosyal kusurlarını eleştiren ve ifşa eden, yüksek ahlaki ve eğitsel fikirleri aşıl原因 hikaye ve fablların yazarı olarak bilinir. (Gerayzade, 2018: 57). Aslı, Karabağ'daki ünlü Cavanşirler nesline dayanan K. Zakir, 1784 yılında Şuşa şehrinde doğmuş, ilk eğitimini mollahanede almış, Arapça ve Farsçayı öğrenmiştir. Bu dilleri bilmesi onun Doğu şairlerinin eserlerini okuyabilmesine olanak sağlamıştır. Onun gençlik dönemi Karabağ'da oluşan siyasal ve askeri olaylar dönemine tesadüf eder. Şöyle ki tarihten de bilindiği gibi, 1795 yılında Kacar'ın Karabağ'a saldırı düzenlemesi, Şuşa'yı abluka altına alması, halkın özgürlük mücadelesi, iki yıl sonra Kacar'ın Şuşa'da öldürülmesi, şair Molla Penah Vagıf'ın, oğlu ile birlikte katledilmesi, XIX. yüzyılın başlarında İbrahim Han'ın acımasızca kurşuna dizilmesi şairin gördüğü ve duymuş olduğu olaylardı. Bu olaylar onun bakış açısının şekillenmesini etkilemiştir.

Karabağ Hanlığı Rusya'ya bağlandıktan sonra K. Zakir çar ordusu terkinde 1806-1813, 1826-1828 yıllarında Rusya-İran savaşlarına katılmış ve dövüşlerde seçildiğine göre 1828 yılında madalya ile ödüllendirilmiştir. O, 1930 yılında gönüllü polis ekiplerinin terkinde Balaken'e gitmiş, Car'daki isyanın bastırılmasına yardım etmiştir. Gençlik yılları at üstünde, farklı savaşlarda geçen K. Zakir otuzuncu yılların sonlarından itibaren tarım işleri ile uğraşmaya başlar. Yazın Şuşa'da, diğer mevsimlerde ise Azerbaycan'ın kadın şairi Hurşitbanu Natavan'ın babasının ona armağan ettiği Hındıristan köyünde zaman geçirir. Azerbaycan'ın ünlü aydınlarından olan Mirze Fatali Ahundzade, İsmayıl Bey Kutkaşanlı, Bababey Şakir, Hurşitbanu Natavan, ayrıca Gürcü knez İliko Orbeliani, Bakü valisi General Mihail Kolyubakin onun görüştüğü, değer verdiği şahıslardandı.

Tabii ki, Kasimbey Zakir'i sevmeyen kişiler de vardı, bunlar Karabağ'da fitne fesatları ile anılan Caferkulu Han, Şuşa kadısı Mirze Ebulkasım, yerli çar hakimi Konstantin Tarhan Mouravov idi. Şairin eleştirilerine hedef olmuş bu kişiler onu devlet yanında itibardan düşürmeğe çalışırlardı. En sonunda Konstantin Tarhan Mouravov bir bahane bularak, K. Zakir'i hükümetten kaçan yeğenini evinde saklamış olabileceği şüphesiyle takip etmeye başlar ve büyük bir grupla onun köyüne saldırı düzenler. Onun kötü niyetini anlamayan Zakir, oğlu ile diğer yeğenini onu karşılamaya gönderir fakat Tarhan Mouravov gençlerin kollarını bağlattırarak Şuşa kalesindeki hapisaneye atar. Aynı gün Zakir'i de ailesi ve yakın akrabaları ile birlikte hapsederler. Zakir hapisanedeysen birkaç defa üst kurumlara şikayet ederek kanunsuz şekilde hapsedildiğini dilekçe ile belirtmesine rağmen hiç kimse umursamaz. Daha sonra onu yarğalamadan Bakü'ye, oğlunu ve yeğenini ise Voronej'e, oradan da Kaluga'ya sürerler. Bakü'ye geldikten sonra Zakir, devlet kurumlarında çalışan arkadaşlarına mektup yazarak onlardan yardım ister. Zakir, arkadaşlarının onu kurtarması üzerine Şuşa'ya döner ve hayatının sonuna kadar polis gözetiminde yaşar. Onun hayatının son yılları çok kötü geçmiştir, şöyle ki, o, maddi sıkıntılar içinde yaşamıştır. Arkadaşları ona "Rus devletine yapmış olduğu hizmetlerine göre" emekli aylığı bağlanmasına çalışmış, fakat şair bu parayı alamadan 1857 yılında hakkın rahmetine kavuşmuştur.

2. KASIMBEY ZAKİR'İN EDEBİ KİŞİLİĞİ HAKKINDA.

Kasimbey Zâkir, Azerî şiirinde Vâkıf ve Vidadî ile başlayan realizm çıkırının, mahallîleşme cereyanının XIX. yüzyıldaki en önemli temsilcisidir. Sözlü edebiyattaki "âşık tarzı şiir"den başarıyla yararlanmıştır. (Akpınar vb.: 59). O, bir taraftan M. Füzuli ve M. P. Vagıf geleneğini devam ettirerek koşma, tecnis, geraylı, gazel, muhammes, müstezat, terciibent ve terkipibentleri ile Azerbaycan şiirini konu ve fikir açısından zenginleştirmiş, öte yandan fablları, satireleri ve manzum mektupları ile eleştirel gerçeklik akımının kurucusu olarak Azerbaycan edebiyatı tarihine geçmiştir. Ayrıca Kasimbey Zakir'in sadece halk şiiri üslubundaki koşma, geraylı ve tecnislerini değil, yakın dostlarına yazdığı mektupları,

sosyal ve siyasal konulu şiirlerini, satirelerinin büyük bir kısmını hece vezninde yazmış olması, onun Azerbaycan edebiyatında hece vezninin de gelişimindeki üstün hizmeti gibi değerlendirilebilir.

M. F. Ahundzade, K. Zakir'i M. P. Vagif'le kıyaslamış, F. Köçerli onun eserlerini "hayatın aynası" diye tanımlamış, S. Vurgun ise onu "ünlü şair", "amansız satirik" olarak adlandırmıştır. (Caferli, 2014).

Kasimbey Zakir'in eserleri konu açısından genel olarak üçe ayrılır:

1. lirik şiirleri;
2. satireleri;
3. didaktik anlam taşıyan fablları ve manzum hikayeleri. (Kasımzade, 1974: 210).

Şairin yaratıcılığının birinci aşamasını lirik şiirler oluşturur. Onun aşık şiiri türündeki eserleri sade ve anlaşılır bir Türkçeye yazılmış, burada genellikle aşk ıstırapları, visal hasreti, sevgilinin vefasızlığı vb. konular ele alınmıştır. Bu şiirlerde halk edebiyatının ve salefi M. P. Vagif'in büyük etkisinin olduğu görülmektedir. Hece vezninde kaleme aldığı şiirleri arasında koşmalar kendine has özelliği, koşmalarda rastlanan âşık kahramanın iç dünyasının zenginliği ile dikkat çeker. Hatta "Şiirlerindeki güçlü lirizm, güzellik ve aşk konularının sanatkârca, doğal ve samimi bir şekilde işlenmesi, modern Azerbaycan edebiyatının kurucusu M. F. Ahundzade'nin ilgisini çekmiş, bu yüzden Zâkir'in şiirlerini toplayarak bastırmak istemiştir. (Kerimov, 2015: 103). M. F. Ahundzade'nin K. Zakir'in şiirleri hakkında yüksek fikirde olması şairin şiirlerinin estetik değeri ile, ayrıca sosyal motivî, içerik ve şekil açısından aşık şiiri tarzında yazılmış olmasıyla ilgilidir. (Halilov, 2012: 151).

Zakir'in lirik şiirlerinin bir kısmı aşk, diğer kısmı ise sosyal konulardadır. Onun aşk konulu şiirlerinin özünü insan güzelliğinin, aşk duygularının betimlenmesi oluşturur. Zakirin şiirlerinde platonik aşklara yer yoktur, onun gerçekçi bir şekilde beğendiği, övdüğü, giyim kumaşından fiziksel özelliklerine, karakterine kadar bütün inceliklerini göz ardı etmeden betimlediği güzeller Azerbaycanlı kız ve gelinlerdir. Şair, şiirlerinin birinde güzelin tanımını şöyle verir:

*Hegdî², güzel çokdu cahan içinde,
Gözelde bir neçe nişana³ gerek.
Evvel, aşikine mehriban⁴ ola,
Ondan geyrilere bigane⁵ gerek.
Gözelin büllur tek gerek bedeni,
Eyleye özüne heyran göreni,
Yarlı-yarışıklı boyu, gerdeni,
Ne uzun, ne gödek, miyane gerek... (Zakir, 2005: 224).*

Genel olarak, Zakir'in koşmalarının büyük bir kısmında âşıkın iç dünyası, kalbinden geçenler dile getirilmektedir. Bunların arasında "Ay meded", "Zaman deşil", "Könlüm arzular", "Dedin ne dedi", "Oynamasın", "Gözlerin", "Arasında", "Gelsin" redifli koşmalarını halk aşıklarının şiirlerinden ayırt etmek zordur. Şairin "gazellerindeki dil, bir az daha ağır olmasına rağmen, koşma ve geraylıları sade ve çok akıcı bir halk diliyle söylenmiştir." (Akpınar vb.: 59).

Zakir'in şiirlerinde hayat aşkı, anlamlı yaşam, vefalı, güvenli, sadakatlı olmak gibi eğitimel fikirler yer almaktadır. F. Köçerli, Kasimbey Zakir'in gazellerini yüksek değerlendirerek şöyle yazmaktadır: "Türki gazelleri vardır ki, Füzuli şiirlerine eşittir. Muhammes ve

² doğrudur

³ belirti

⁴ samimi

⁵ ilgisiz

koşmaları Vagıf'inkinden eksik değildir." (Köçerli, 1925: 382). F. Kasımzade de Kasımbey Zakir'in aşık şiiri türünde yazmış olduğu eserleri ile Vagıf'tan sonra birinci yerde geldiğine, koşmalarının orjinallığı ile dikkat çektiğine değindikten sonra şöyle yazar: "Onun âşıkane koşma, tecnis ve geraylılarında dil, üslup, suret, güzele yaklaşım, aşkın tasviri vs. üstad halk âşıklarında olduğu gibidir. Sözlü aşık şiiri geleneklerine sadık olan şair koşma ve geraylılarında ilahi ve soyut aşkı değil, gerçek aşkı ve güzeli betimlemektedir." (Kasımzade, 1974: 210-211). Şairin halk şiiri üslubunda yazmış olduğu şiirleri ile ilgili, N. Halilov şöyle yazar: "Kasımbey Zakir'in yüksek sanatsal ilhamla yazmış olduğu bu eserleri, kendine özgü nitelikleri ile yeni bir şiirsel eğilim oluşturdu, bu da M. F. Ahundzade'nin (Sebuhi'nin), Bababey Şakir'in, Aşık Peri'nin, Mirzegan Medetov'un, Mehemedbey Âşık'ın, Caferguluhan Neva'nın şiirsel yaratıcılıklarını etkilemiş oldu." (Halilov, 2013: 26).

Zakir'in lirik eserlerinin diğer bir kısmı klasik Doğu edebiyatı üslubunda yazmış olduğu gazel, muhammes, müstezat, terciibent ve terkihibentlerden ibarettir. Çocuk yaşlarından itibaren klasik Azerbaycan ve Doğu edebiyatının temsilcilerinin eserlerini okuyan Zakir'in klasik şiir tarzında yazan bir şair gibi yetişmesinde Füzuli'nin büyük payı vardır. Şairin klasik üsluptaki şiirleri de orjinallığı ve yüksek edebi kalitesi ile dikkat çeker. "O, bu şiirlerde de gerçek güzeli ve aşkı, insani hiss ve duyguları, âşkın sevgilisine olan saf sevgisini ve onun aşkı ile ilgili yaşadığı sevinç ve sıkıntıları, kavuşma özlemini, yabancı kimselerden şikayetlerini dile getirmektedir." (AET, 2011: 196). Ayrıca, bu şiirlere şairin, yaşadığı dönemden, yaşam sıkıntılarında, yaşlılıktan şikayet motifleri yansımıştır. Bazen de şair, dünya görmüş bir kişi gibi gençlere nasihat vermekte, yol göstermektedir. O, gençlere akıllı, sabırlı, saygılı, temiz ahlaklı olmağı, namuslu yaşamağı, zahmete alışmağı tavsiye eder.

Tabiat, Zakir'e parlak yetenek de vermiş ve o hayatının yetkin döneminde XIX. yüzyılın ortalarında Azerbaycan hayatının sosyal ve manevi kusurlarını sert şekilde eleştiren bir dizine satirik şiirler yazmıştır. Zakir, yazmış olduğu satirik şiirleri ile XIX. yüzyılın I. döneminde Azerbaycan edebiyatında bu türün gelişimine, onun edebi bir akım gibi şekillenmesine büyük katkı sağlamıştır. (AET, 2011: 179). Onu dönemin gerçekçi şairi gibi tanıdan ve edebiyat tarihimizde ona daha şerefli konum kazandıran eserleri satireleridir. (Kasımzade, 1974: 220).

Kasım bey Zakir'in ilk satirelerini ne zaman yazdığı tam olarak belli olmasa da onun çar hakimleri tarafından takibe alındıktan sonra satire yazmağa başlamış olduğu düşünülmektedir. (Samedzade, 1935: 32; AET, 2011: 182). XIX y.y. Azerbaycan edebiyatında satirenin ülkenin sosyal-iktisadi hayatındaki sosyal ve milli zulüme, sömürgecilik siyasetine karşı itiraz, mevcut durumdan şikayetin artması ve halk özgürlük hareketinin genişlemesi sonucu ortaya çıktığını göz önünde bulunduracak olursak ve N. Çetin'in "Şair, bir kişi, topluluk, kurum ya da uygulamanın kötülüklerini, olumsuzluklarını ve kusurlarını, ideal, yaygın, ortak ve yerleşik değer ve anlayışlardan farklılaşan sapmalarını teşhir eder. Bunu yaparken de doğrudan ya da dolaylı olarak saldırarak veya alaya alarak eleştirir. Böylece bu olumsuzlukları toplum ya da kurumlar nezdinde yargılar. Amacı olumsuzlukların düzeltilmesini istemek ya da intikam almaktır." (Çetin, 2009: 204) şeklindeki yorumunu da dikkata alacak olursak, şairin gerçekten takibe maruz kaldıktan sonra satire yazmağa başladığını anlamak mümkündür.

Zakir'in satireleri genel olarak çar hakimleri ve çar yönetiminin sömürgeçi kanun ve yasalarının aleyhinedir. Çarlık Rusya'sının sömürgecilik politikası, Karabağ'daki kanunsuzluklar, Türk-Müslüman beylerinin haklarının çar memurları tarafından çiğnenmesi, bölgedeki Ruslaştırma siyaseti, idare ve mahkemelerdeki bürokrasi, hakimlerce adaletsiz kararların alınması, memurların yolsuzluğu ve ayyaşlıkla gün geçirmeleri ve ülkeni, halkı düşünmemeleri Zakir'in eleştirdiği önemli konulardandır. Şair bu satirelerin büyük kısmını devlet memurlarına mektup şeklinde yazmıştır. O, şikayet amaçlı bu mektuplarında ülke-

deki sorunlara değinmekte ve onların bir an önce çözüme kavuşturulmasını istemektedir. Dolayısıyla, "Zakir satirik eserlerinde XIX. yüzyılın ortalarında Azerbaycan hayatının en güncel ve önemli sorunlarını ele alarak onun sosyal ve manevi kusurlarını belirlemekte ve bu dönemdeki Azerbaycan toplumunu gerçekçi-eleştirel şekilde betimlemektedir." (AET, 2011: 199). O, satirelerinde feodal-ataerkil ahlakının belirtilerini, dar kafalı insanların psikolojisini, ihmali, marhametsizlik gibi olumsuz durumları ifşa ederek okurlarda onlara karşı nefret duygusu oluşturmağa çalışmıştır. (Hüseynov, 2010: 79).

Bunların dışında Kasımbey Zakir, Klasik Azerbaycan ve Doğu edebiyatında kadim ve zengin geleneklere sahip fabl ve manzum hikaye türlerinde de yeteneğini göstermeye çalışmıştır. Onun "Aslan, kurt ve çakal", "Tilki ve kurt", "Hain yoldaşlar hakkında", "Sadakathı dostlar hakkında", "Deve ve eşek", "Tilki ve aslan" adlı fabllarının konusu Orta Doğudaki "Kelile ve Dimne" adlı mesneviden ve Doğu şairlerinin fabllarından alınmışsa da, bunlar şairin kaleminden orijinal bir eser olarak çıkmıştır. Bu fabllar, içeriğine, manevi ve eğitsel önemine göre dikkat çeker. Şöyle ki, şair, farklı hayvanları simgeleyerek insan liyakatını hiçe sayan cahillik, hilecilik, yalakalık, ikiyüzlülük, açgözlülük, hainlik vs. gibi olumsuz durumları eleştirmekte, insanı yücelden: mükemmellik, vefa, adalet, doğruluk, arkadaşlık, sadakat gibi olumlu durumları ise takdir etmektedir. "Zakirin fabllarının dilindeki önemli özelliklerden biri de kahramanlarını karakterine, düştüğü ortama, psikolojik durumuna uygun bir üslup ve dilde konuşturması, dilde kişiselleştirme ve özgülleştirme ilkelerine uymasındır." (AET, 2011: 211).

3. KASIMBEY ZAKİR'İN "VİLAYETİN MAĞŞUŞLUĞU HAKKINDA" ADLI SATİRESİ.

Zakir'in geniş oranda başvurduğu edebi türlerden biri de mektup şeklinde yazdığı şiirlerdir. Bu edebi tür XIX. yy. Azerbaycan edebiyatında yeni olmasına rağmen, iki şahıs arasındaki yazışma olarak düşünülemez. Şairin kırka kadar böyle manzum mektubu vardır. Bu mektupların her biri bir hikaye niteliğindedir. Halkın sorunları, fakirliği, ülkedeki haksızlıklar, insanların genel durumu vs. bu gibi konular manzum mektuplara yansımıştır. Şununla ilgili olarak Salman Mümtaz şöyle yazmaktadır: "Molla Penah Vagıf'ın gittiği yolu takip eden ve halka yaklaşmak için Vagıf'tan daha cüretli ve cesur adımlarla ilerleyen şairlerimiz başkanı, bayrak tutanı Kasımbey Zakir'dir... Zakir'den önce halkın dertlerinden söz gelimi kapalı şekilde bir ve iki kıta yazan şairlerimiz olmuşsa da, Zakir gibi cesur, her bir sınıfın kusurunu, suçunu açık şekilde yüzüne vurarak ihanet ve cinayetini de tamamille gözlerinin içine söyleyen olmamıştır. Seyit, molla, kadı, tabip, darga, tacir, bey, mülkedar, murov, reis, beyzade, hanzade, han, kısaca o zamanın bütün güçlü ve adlı sanlı adamları Zakir'in olağanüstü şiirleri sayesinde mümkün olduğu kadar akıllanmışlar." (Mumtaz, 1986: 111).

57 kıtadan oluşan "Vilayetin mağşuşluğu hakkında" adlı satiresini de şair mektup şeklinde, Bakü'de sürgündeyken Tiflis'te Kafkasya Valiliğinde memur olarak çalışan arkadaşı M. F. Ahundzade'ye hitaben yazmıştır. "M. F. Ahundzade ile (1812-1878) K. Zakir arasında arkadaşlık ilişkilerini onaylayan kanıtlar edebiyatçılarca bilinmektedir. Onların arasında mektuplaşma şairin öldüğü güne kadar devam etmiştir. Ahundzade'nin Zakir'e, Zakir'in ise ona beş manzum mektup yazmış olduğu bellidir. Bu yazışma sonucunda onların arasında samimi arkadaşlık ilişkileri oluşmuştur." (Hüseynov, 2010: 21).

Şiirde onlarca köy, şehir (Karabağ, Sefikürdi, Hacı Samlu, Kolanı, Doyranbasan, Zerger, Dragarda, Hurda, Parabibi, Kargabazarı, Maralyan, Horadiz, Araplar, Adıgüzelli, Cinli, Aras kenarı, Kolbasan, Nüzyar, Koyucak, Hındırstan, Bakü, Tiflis) ve şahıs adlarının (Molla Sefi, Emirhanov, Handemirov, Hasan Bey, Cemşit Bey, Knez Behbutov, Hacı Yusuf, Molla Ahmet, Tarhan Mouravov) olduğunu görmek mümkündür ki, bunların da her biri şiirde geçen olayların içinde yer almaktadır.

Satirede ele alınan konuları genel olarak aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1. Hırsızlığın, eşkiyalılığın eleştirilmesi.
2. Devlet memurlarınca yapılan haksızlığın eleştirilmesi;
3. İhanetin eleştirilmesi;
4. Yalancılığın eleştirilmesi;
5. Din adamlarının (hacı, molla, seyit vs.) davranışlarının eleştirilmesi;
6. Aile içi ilişkilerin ve ahlaksızlığın eleştirilmesi.

Zakir, bu satiresinde arkadaşı M. F. Ahundzade'ye Karabağ'daki olaylar, tanıdığı insanlar, toplumun sosyal durumu, geçimi, kendisinin ve evlatlarının başından geçen olaylar hakkında geniş bilgi vermekte, Karabağ'da gördüğü nitelikleri şiirleştirerek ülkedeki siyasi durum ve karışmayı eleştirel şekilde betimlemektedir. Bu satiresinde sadece dönemde yaşanan haksızlıkları dillendirmekle kalmayarak bu haksızlıklara kendi bakış açısını da katarak iğnelemekten çekinmeyen şair, şiirine eski zamanlarda Azerbaycanda yazılan mektupların girişinde olduğu gibi "Eğer bizim tarafların durumunu haber almak istersen" şeklindeki sorgu ve Karabağ'da durumun çok kötü olduğu, önceki kanun ve yasaların, geleneklerin kalmadığı şeklindeki yanıtı ile başlar:

*Haber alsan bu vilanın ehvalın⁶,
Bir özgedir⁷ keyfiyeti⁸-Karabağ.*

Hegdî⁹, bundan egdem¹⁰ görübsen sen de,

Hanı o kaide, o kanun seyak¹¹? (Zakir, 2005: 21).

Aslında İran ile Rusya arasında imzalanmış Türkmençay Antlaşmasından (1828) sonra çar hükümetinin Azerbaycan'daki beyleri önce toplu şekilde ülkeden sürmesi, daha sonra köylerde kendilerine dayanak bulamadıklarına göre 1930 yılında ülkedeki yönetime katılmaktan yoksun bırakılmaları şartıyla geri dönmelerine izin vermesi, hanlarla ilişkisi olan beylerin topraklarını 1841 yılında müsadere etmesi, bir süre sonra onlara sahip oldukları hakları geri vermesi, kısaca, her gün halk aleyhine bir kanunun kabul edilmesi devletin iç yüzünü açık göstermekteydi. Zakir de bunları gördüğü için yakınmakta ve şiirde "Hanı o gaide, o ganun seyak?" diyerek eski günlere özlemini ifade etmektedir.

3.1. Hırsızlığın, eşkiyalılığın ve dolandırıcılığın eleştirilmesi.

Satirede eleştirilen konular sırasıyla ele alındığında ilk olarak hırsızlığın, eşkiyalılığın kınandığını görmek mümkündür. Birinci kıtadan sonra şair direkt eleştiriye geçer, açık ifşaya başvurarak, ülkenin her tarafının hırsız ve eşkiyalarla dolu olduğunu, kimsenin yalnız başına bir yere gidemediğini, bundan dolayı, zaten durumu ağır olan halkın rahatsız ve mağdur olduğunu dile getirmektedir. Şiirde Karabağ'da hırsızlık olaylarının artması da şairin üzüldüğü bir durumdur:

Gütteütterigin¹² vüfuru¹³ vardır,

Yaylakda, aranda katar - katardır.

⁶ durum

⁷ başka

⁸ kalite, özellik

⁹ doğrudur

¹⁰ önce

¹¹ gibi

¹² eşkiyalar

¹³ fazlalık

*Yene ötür-ötür, apar¹⁴- apardır,
Bizim başımızda çattadı çanak.*¹⁵ (Zakir, 2005: 21).

Hatta öyle bir durum söz konusudur ki, artık Kolani köyündeki hırsızlar kimseden çekinmeden açık şekilde karşılara çıkanları soymaktalar, Araplar köyündeki hırsızlar insanları yağmalamakta, Zerger ve Dragarda cemaati çalıntı yolu ile ellerine geçen her şeyi satmaktadırlar. En kötüsü ise devlet memurlarının hırsızlardan yana olması, halkın şikayetinin göz ardı edilmesi ve ihbar eden, şikayette bulunan kişilerin memurlar tarafından dövülerek cezalandırılmasıdır:

*Zerger, Drağarda alemi-aşkar,
Bir ucdan oğurlar¹⁶, bir ucdan satar;
Vay odur sahibi at başı tutar,
Yüz yerden töküler üstüne çomak¹⁷.* (Zakir, 2005: 21).

Hırsızlar kimsenin aklına gelmeyecek olan bir işe de imza atmaya başlamışlar, şöyle ki, ölen bir kişinin İslam kurallarına göre camide yıkanması ve kefene sarılması için çağırılan mollanın atını da çalmış, herkesi şaşırtmışlar:

*Eger heber alsan Molla Sefini,
Oğru, dürüst karışdırıb kefini;
O, gele¹⁸de biçer ölü kefeni,
Çölde üç atını soyublar çılpaq.* (Zakir, 2005: 21).

Şair, hanın yakınlarının halkı kandırmak suretiyle dolandırdıklarını, ucuza alıp pahalıya sattıklarını aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

*Beybaba haletin etsen istifsar¹⁹,
Şükr olsun hudaye, yahşı nefi²⁰ var;
Özü ucuz alıb bahaye satar...* (Zakir, 2005: 27).

3.2. Devlet memurlarınca yapılan haksızlığın eleştirilmesi.

K. Zakir'in satirelerinde devlet memurlarınca yapılan haksızlıkların eleştirilmesi sık sık görülmektedir. Bunun da başlıca nedeni şairin yaşadığı dönemde han, bey, hakim gibi yerli yöneticilerin halka zulm etmesi, halkı baskı, itaat altında yaşamağa zorlamasıdır. Özellikle, çar hükümeti Azerbaycan'da sömürgecilik siyasetini yürütebilmek için beylerin köylüler üzerindeki haklarını onayladıktan sonra durum, halkın aleyhine olarak daha da kötüleşmişti. Yerli yöneticiler halka insafsız şekilde davranmakta ve köylülerin sadece varını devletini değil, aynı zamanda özgürlüklerini de ellerinden almaktaydılar.

Ayrıca, bu dönemde Karabağ'da kaymakamlar ellerindeki yetkilere dayanarak beylere toprak verebilir ve gerektiğinde bu toprakları müsadere edebilirlerdi. Bu nedenle kaymakamlar fırsattan yararlanarak beylerin topraklarını ele geçirmekteydiler. Bu dönemde fakirlerle birlikte üst sınıfın temsilcileri de yeni yönetim sisteminden memnun değillerdi. K. Zakir de bey ailesinden olduğu için mağdur olanlardandı.

¹⁴ götürmek

¹⁵ kabak bizim başımıza patladı

¹⁶ çalmak

¹⁷ sopa

¹⁸ kale

¹⁹ bir şeyin açıklığa, aydınlığa kavuşmasını isteme

²⁰ gelir

Şair bu satiresinde ülkedeki sosyal sorunların sebebini özellikle devlet memurlarının çirkin işlerinde, yolsuzluk yapmalarında arar; çünkü onlar şahsi çıkarlarını düşündükleri için hırsızlara hakk kazandırmaktalar; hatta yeri geldiğinde polisler de onlarla ortaklık etmektedirler:

*Birinden şikayet edesen eğer,
Danışmağa goymaz, sözünü keser,
Gardaş malı kimi ortadan bölür,
Murovlar²¹ olublar oğruya²² ortak. (Zakir, 2005: 22).*

Şair, memurların davranışlarından dolayı Karabağ'da düzenin bozulduğuna, herkesin ülkeden kaçma durumuna geldiğine değinmekte, ülkedeki durumun daha da beter olduğunu ince bir mizahla anlatmaktadır:

*Karabağ'da ne day galdı, ne dana,
Bu gün, sabah kaçar here bir yana;
Tenbih etmek ile Hındırstan'a,
Hub²³ saldı nizame²⁴ ölkeni koçak²⁵. (Zakir, 2005: 22).*

Zakir yerli çar hakimi Konstantin Tarhan-Mouravov'un, oğlunu ve yeğenini hapse atırmasını da adaletsizlik adlandırarak, daha ağızından süt kokusu gelen iki gencin suçsuz olduğunu ve ülkeye nasıl bir tahdit oluşturabileceğini kinaye ile betimlemektedir:

*Adaletde yokdur bir kesrü kemi²⁶,
Mundan sonra vilayetin ne gemi²⁷;
Elbet, dağıdarmış külli-alemi²⁸
Ağzından süd iyi²⁹ gelen iki uşak.³⁰ (Zakir, 2005: 22).*

Şiirde Şuşa şehrinin emniyet müdürü Emirhanov ve Şuşa'nın hakimi Handemirov'un olumsuz hareketlerinin sınırını aştığı, rüşvetle, halka zulm etmekle toplamış oldukları servetlerinin onların önceki fakir hallerinden iz kalmayacak şekilde artması da eleştirilmektedir. Şair, sakalının yarısını tıraş ettirdiği için Emirhanov'u "Yarımsakal", Handemirov'u ise kel olduğundan dolayı küfür de ekleyerek "keçel gurumsak³¹" diye adlandırmaktadır:

*Görsen tanımazsan Yarımsakkalı,
Çıkıb endazededen³² dövletü malı;
Handemirov çaldı, çapdı mahalı,
O ki, tutub özün keçel gurumsak. (Zakir, 2005: 22).*

²¹ polis

²² hırsız

²³ güzel, iyi

²⁴ düzen

²⁵ yiğit

²⁶ eksiklik

²⁷ dert

²⁸ dünyayı

²⁹ koku

³⁰ çocuk

³¹ namussuz, şerefsiz

³² sınır, ölçü

3.3. İhanetin eleştirilmesi.

Şiirde knezin Karabağ'da her gün bir karar aldığı, halkı başkalarına muhtaç etmek için uğraştığı, hatta şairin tanıdıklarından birinin de bu işlerde knezin yanında olduğu, arkadaşların da birbirine ihanet ettikleri, ülkede haset ve kibirin arttığı, alimlerin cahillerle aynı olduğu, beylerde adaletin olmadığı, bu yüzden de hiçbir işin yolunda gitmediği vurgulanmaktadır:

*Günde bir getirir zakoni-taze³³,
Fikri budu helgi vere güdaze³⁴,
Bizden de mehremdir biri knyaze³⁵,
Ne mehrem, füzülü heyvere³⁶, yanşag³⁷. (Zakir, 2005: 22).
Haindi hiyşine, gövmü³⁸ eline... (Zakir, 2005: 23).*

*Hedden aşib bühlü hesed, şeraret³⁹,
Yoldaş yoldaşına eyler heyamet...
Alimde emel yok, beyde adalet,
İşlerimiz olub saf gerdem-bucak. (Zakir, 2005: 23).*

3.4. Yalancılığın eleştirilmesi.

Şiirde manevi kusurlar, yalancılık, kibir, açgözlülük, ahlaksızlık gibi durumlardan nefretle bahsedilmektedir. Şair vilayette yalancıların gitgide artması, devlet memurlarının verdiği sözü tutmaması ve birbirilerine gizli şekilde düşmanca yaklaşımlarını aşağıdaki dizilerle eleştirmektedir:

*Ömründe gelmeyib doğru diline... (Zakir, 2005: 23).
Lenet gelsin her cayinin⁴⁰ pirine,
Yetmek olmaz fitnesine, sirrine;
Yalan satar tamam biri-birine,
Zahirde⁴¹ ittifak, batinde⁴² nifak. (Zakir, 2005: 26).*

3.5. Din adamlarının (hacı, molla, seyit vs.) davranışlarının eleştirilmesi.

K. Zakir'in satirelerinin ifşa hedeflerinden biri de ikiyüzlü, yalancı ve hain din adamlarıdır. Onlar dini fanatiklikliğin propagandalığını yaparak halkı aldatmaktaydılar ve devlet memurlarına boyun eymeği halka aşlamaktaydılar. Onlar farklı tarikat grupları oluşturarak halkı cahillik sayesinde itaat altında tutmaktaydılar. Şair şiirde din adamı olarak bilinen kişilerin, hacı, kablayı ve meşedilerin gereksiz işlerle uğraştığını, Allah'tan yüz çevirdiklerini, halka eziyet ettiklerini, insanlarla iyi davranmadıklarını, ülkedeki durumdan

³³ yeni kanun

³⁴ mahvetmek

³⁵ knez

³⁶ terbiyesiz

³⁷ geveze

³⁸ halk

³⁹ kötülükler

⁴⁰ başıboş

⁴¹ dış görüntü

⁴² içinde

yararlanarak ceplerini doldurduklarını, kısacası olumsuz davranışlar segilediklerini farklı kıtalarda üzülecek dile getirmektedir:

*Ülemalar üz dönderib hudadan,
Usanmaz bir lehze cövrü cefadan...* (Zakir, 2005: 23).

*Adın goyub Kerbelayı, Meşedi,
Neylim, peşeleri yaman peşedi...*⁴³ (Zakir, 2005: 24).

*Özünün on yerde vardır emlaki,
Bir yana bakanda gohumdu*⁴⁴ *saki*⁴⁵;
*Kökünden çıkarır, eylemez baki,
Eğer ilişdire bir yere dırnak.* (Zakir, 2005: 26).

Bilindiği gibi, hacı, hac yolculuğuna çıkan, hac ibadetini yerine getiren kişilere denir ve Hacı unvanı İslam dininde, Türk kültüründe hac görevini yerine getirmiş insanlar için onur edici bir unvan olarak kullanılır. Fakat şairin gördüğü hacılar bunlardan tamamen farklı olup, halka yararı dokunmayan, sadece kendi çıkarlarını düşünen kişilerdir:

*Heg bilir ki, beli şallı hacılar
Zehrimartek*⁴⁶ *helgin*⁴⁷ *ağzın acılar...* (Zakir, 2005: 23).

*Banamek hacıdan danışak endek,
Seyr etdi bazarı Tiflis'den gelecek...* (Zakir, 2005: 27).

*Cem ola küllühüm seraser tüccar,
Alışda, verişde ona kim çatar...* (Zakir, 2005: 27).

K. Zakir bütün hayatı boy cehalet ve mevhumata karşı savaşmış, orta yüzyıl zihniyetinin anlamsızlığını açık şekilde göstermeye çalışmış, yaşadığı dönemdeki hileci ve bencil din adamlarını rezil etmiş, onları sert şekilde eleştirmiştir.

3.6. Ahlsızlığın ve aile içi ilişkilerin eleştirilmesi.

Satireye baktığımızda, ahlsızlık ve aile sorunlarının birlikte ele alındığını görülmektedir, şöyle ki, ailede oğul babasına, kız ise annesine saygı göstermemektedir. Bu durumda ise aile fertleri, aralarındaki soğukluk ve iletişimsizlikten dolayı birbirlerinden habersiz gizli işler çevirmektedirler. K. Zakir, ülkede anarşinin, kanunsuzluğun olmasından dolayı halkın kendi adet ve geleneklerinden uzaklaştığını, sahip olduğu kültür ve ahlak kurallarını çiğnediği hakkındaki görüşlerini aşağıdaki şekilde aktarmaktadır:

*Bihömet*⁴⁸ *olubdur pedere*⁴⁹ *peser*⁵⁰... (Zakir, 2005: 24).

⁴³ meslek

⁴⁴ akraba

⁴⁵ sanki

⁴⁶ yılan zeheri

⁴⁷ halk

⁴⁸ saygısız

⁴⁹ baba

⁵⁰ oğul

Övretler erine deyer latayî⁵¹,
 Beşine, onuna hem olmaz gayil⁵²;
 Galmayıb arada bir şerîmî-hayil,⁵³
 Az galıb gezeler çölde tumançag.⁵⁴ (Zakir, 2005: 23).

...Erinin kefeni saralmamış ta
 Talib imiş, tez çataşdı..... (Zakir, 2005: 25).

Adet düşüb indi-bakire kızlar
 Motalçısın salıb otağa gizler;
 Anası dinende topuklar, dizler,
 Deyer: iymanına (Zakir, 2005: 24).

Bu kıtalardan da anlaşılacağı üzere, ülkede öyle bir ahlaksızlık söz konusudur ki, kadınlar eşlerine saygı duymamakla birlikte, utanmadan açık saçık gezmekte, eşi ölen kadın daha eşinin hüçür töreni bitmeden başkasıyla oynaşmakta, genç, bakire kızlar ise annelerinden habersiz olarak erkek arkadaş edinmekte, yakalandıklarında ise inkar etmekte.

Aile dahilinde bu olumsuz davranışlar toplumu da etkilemiştir, şöyle ki, şairin "gede-güde"⁵⁵ diye tanımladığı gençler bile büyüklerle nasihat etmekte, gece-gündüz dedi kodu yapmaktalar:

Gede-güde olub sahib-meslehet⁵⁶,
 Gündüz aşşamadek danışır helvet... (Zakir, 2005: 22).

SONUÇ

Konularını genel olarak altı başlık şeklinde incelediğimiz "Vilayetin mağşuşluğu hakkında" adlı satire, başından sonuna dek hayattan ve toplumdan şikayet motifleri üzerine kurulmuştur. Şiirde K. Zakir sosyal hayat ve yaşamın birçok sorunlarını, dönemin sıkıntılı olaylarını, farklı sınıflara ait insanların kusurlarını, halka zülmeden kişileri toplu şekilde eleştirmektedir. Şairin eleştirdiği karakterler aslında toplumdaki karaktersiz kişiler olup, bütün hayatı boyu şaire baskı uygulayan, ona saldıran ve tehdit eden insanlardır. Şair yeri geldikçe şiirde, bulunduğu ortamdan dolayı üzüldüğünü "Bele vilayeti dağıtsın tarî⁵⁷..." (Zakir, 2005: 21) diye beddua ederek ifade etmekte, bazen de "Yareb, neylemişdik bu dağılmışda, Heram oldu bize bir karış toprak?" (Zakir, 2005: 27).diyerek küskünlük ve kızgınlığını dile getirmektedir. Böyle bir dünyadan bezdiğini, yaşamak hevesinin öldüğünü "Gerek bu alemde eylemek hezer, Öz yerinde deyil çünkü heyrü şer." (Zakir, 2005: 24) satırlarıyla ifade eden şairin dertleri o kadar fazladır ki, o, "Çekilib köksüme dağlar, düğünler, Kafire olmasın nesib bu günler!" (Zakir, 2005: 27) diyerek böyle hayat sürmeyi düşmanlarına bile reva görmemektedir.

⁵¹ faydasız, boş

⁵² razı olmak

⁵³ şerm-utanma, hayil-engel

⁵⁴ çıplak

⁵⁵ başıboş gezen gençler

⁵⁶ tavsiye

⁵⁷ tanrı

Satirelerinde topluma zararlı kişileri eleştiren Zakir, hayatı boyu ilkesine sadık kalmış, asla mücadelesinden vazgeçmemiştir. Şiirin sonunda şair, toplumdaki sorunları saya saya bitiremediğini, bunların sadece birkaçından bahsedebildiğini dile getirmektedir:

*Gerçi vilayette çok idi ehval,
Müyesser⁵⁸ olmadı şerh edim elhal.
Bir parasın⁵⁹ yazıb eledim irsal⁶⁰,
Bu şert ile ne dış bilsin, ne dodak. (Zakir, 2005: 28).*

Şiir, eski mektuplara özel olan selam söyleme ricası ile bitmektedir. Şairin selam söylemek istediği kişiler dostları, Zakafkasya Müselman İdaresi üyeleri, Şeyhülislam, Hacı Yusuf, Cemşit Bey ve Molla Ahmet'tir. K. Zakir, M. F. Ahundzade'den selamını Cemşit Bey'e götürmesini, çocuklarının ve kendisinin özgürlüğe bırakılması ile ilgili Zakafkasya Mülki İşler İdaresinin müdürü General Behbutov'a yazdığı dilekçesine olumlu cevap verilmesi için uğraşmasını ondan rica etmektedir:

*Cemşid Bey'e yetir selami-efzun,
Knyaz Behbudov'a erz etsin eknun... (Zakir, 2005: 27).*

*Ziyaret eleyib şeyhül-islami,
Zakiri-hezinden⁶¹ yetir selami.
Hacı Yusuf, Molla Ahmet temami,
Haçan⁶² ola bir de deyek, danışak. (Zakir, 2005: 28).*

Görüldüğü gibi, "Zakir satiresi – "sosyal yapıyı" değil, "sosyal ve şahsi ahlakı" kökünden kazımaktadır. Zakir'in satiresinde toplumun ve ferдин otobiyografisi birleşmektedir." (Garayev, 2002: 203-204). Şairin "Vilayetin mağuşluğu hakkında" adlı şiiri de bir taraftan onun şahsi yaşantılarının, kendisinin ve ailesinin haksızlığa uğrayarak baskılara maruz kalmasına karşı tepkisi şeklinde otobiyografi niteliğinde olup, diğer taraftan da genelleme yöntemi ile somut karakterlerin şiirsel sunumu ile gerçekleşen bir eserdir.

KAYNAKÇA

1. Azerbaycan Edebiyatı Tarihi. (2011), Bakü, Elm.
2. Azerbaycan Tarihi. (1964), 3 ciltte, II c., Bakü, Azerbaycan EA Yayınları.
3. Gerayzade, E. (2018), *Yeni Azerbaycan Edebiyatı (XIX Yüzyıl ve XX yüzyılın evveleri)*, Ankara, Sonçağ Matbaacılık
4. Akpınar, Y., Ağca, F. (Yayın yılı yok), *Çağdaş Türk Edebiyatları-I*, Anadolu Üniversitesi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2720.
5. Caferli, Y. (2014), *Kasimbey Zakir'in Yaratıcılığında Komendant İdare Üsulunun Tengiidi // Olaylar*, 11.02.2014, [Http://Olaylar.Az/News/Medeniyyet/70132](http://Olaylar.Az/News/Medeniyyet/70132). Erişim: 06.12.2018.
6. Kasımzade, F. (1974), *XIX. Y.Y. Azerbaycan Edebiyatı Tarihi*, Bakü, Maarif.

⁵⁸ nesip olmadı

⁵⁹ bir kısmını

⁶⁰ yollamak

⁶¹ hüzünlü Zakir

⁶² ne zaman

7. Köçerli, F. (1925), *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi Materialları*, 2 ciltte, I c., Bakü, Azerneşr.
8. Halilov, N. G. (2013), *XIX. Asır Poeziyası ve Aşık Yaratıcılığı (Karşılıklı alaka ve tesir)* Bakü Universitesinin Haberleri, Humanitar Elmler Serisi, 2013, № 3, s.21-27.
9. Askerli, Z. (2005) *XIX. Asır Azerbaycan Poeziyası*. XIX. Asır Azerbaycan Şeiri Antolojisi. Bakı: Şerg-Gerb, 2005, s.3-26.
10. Samedzade, H. (1935), *Kasimbey Zakir*. Edebiyat Gazetesi, Sayı 12 (32).
11. Çetin, N. (2009). *Şiir Çözümleme Yöntemi*, 9. Baskı, Ankara, Öncü Kitap.
12. Hüseyinov, S. (2010), *Kasimbey Zakir*, Bakü, Yazıcı.
13. Mumtaz, S. (1986), *Azerbaycan Edebiyatının Kaynakları*. Bakü: Yazıcı.
14. Garayev, Y. (2002), *Azerbaycan Edebiyatı XIX. ve XX. Yüzcillikler (iki min ili tamamlayan iki yüz il – XIX ve XX yüzcillikler)*. Bakü: Elm.
15. Kerimov, R. Ş. (2015), *Ob İstorii İssledovaniya Tvorçestogo Naslediya Zakira. Aktualni problemi filosofii ta soçioologii*, Ukrayna, s.103-105
16. Halilov, N. (2012), *Aşık yaratıcılığı ve yazılı poeziya (monografi)*, Bakü, Elm.
17. Zakir, K. (2005). *Seçilmiş Eserleri*, Bakü, Avrasya-Press.

Kısaltmalar

AET – Azerbaycan Edebiyatı Tarihi (2011)

AT – Azerbaycan Tarihi (1964)

